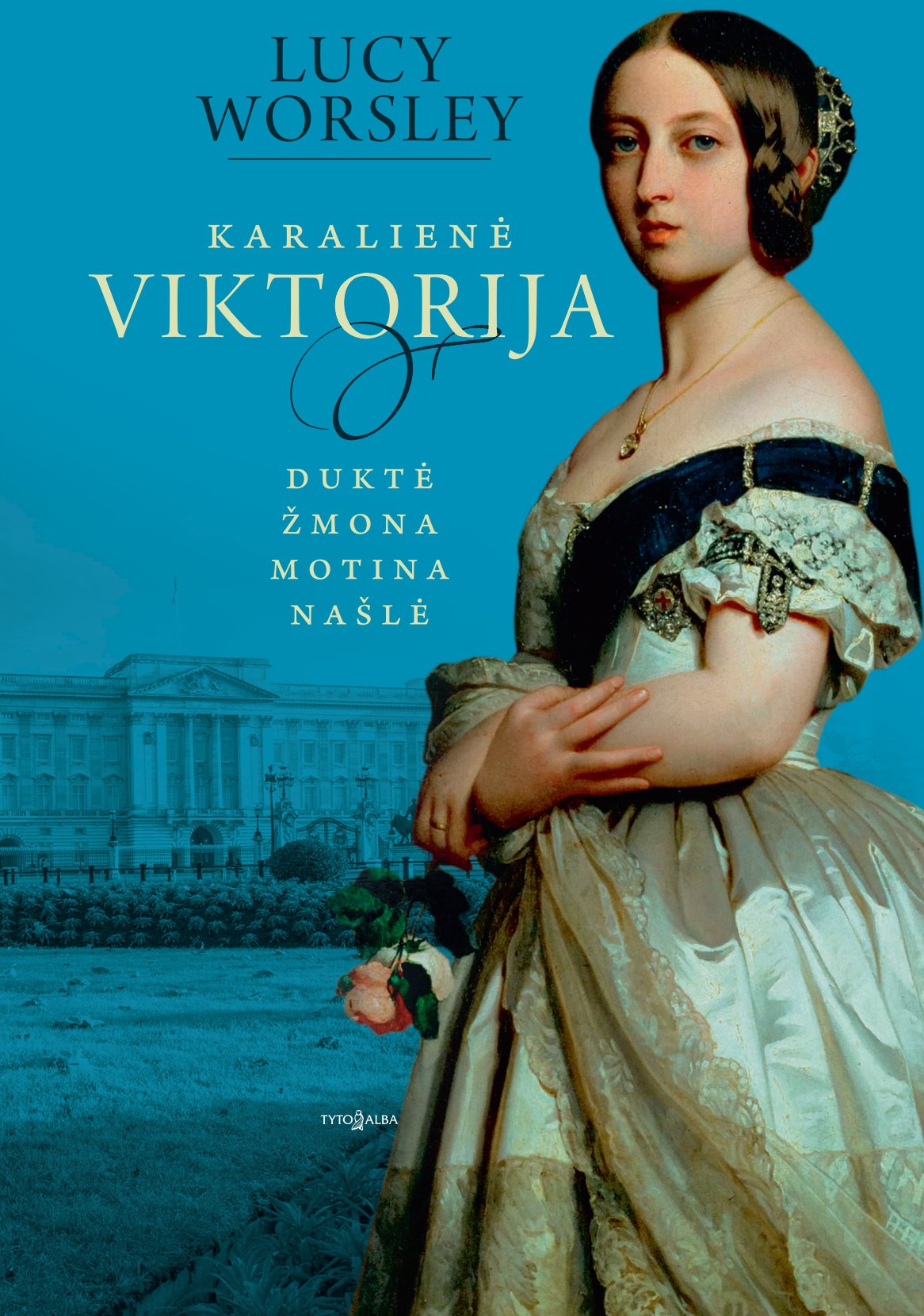

LUCY
WORSLEY

KARALIENĖ
VIKTORIJA

DUKTĖ
ŽMONA
MOTINA
NAŠLĖ

TYTO ALBA

LUCY
WORSLEY

KARALIENĖ
VIKTORIJA

DUKTĖ
ŽMONA
MOTINA
NAŠLĖ

Iš anglų kalbos vertė
Vilija Vitkūnienė

VILNIUS 2020

Lucy WORSLEY
QUEEN VICTORIA:
Daughter, Wife, Mother, Widow
Hodder & Stoughton, London, 2018

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright © Lucy Worsley 2019

The right of Lucy Worsley to be identified as the Author of the Work has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

All rights reserved.

© Vilija Vitkūnienė, vertimas į lietuvių kalbą, 2020

© „Tyto alba“, 2020

ISBN 978-609-466-473-1

TURINYS

Ižanga.....	9
-------------	---

Pirma dalis NEKLUSNI DUKTĖ

1. Dvejos jungtuvės: Kju rūmai, 1818 m. liepos 11 d.....	19
2. Gimimas: Kensingtono rūmai, 1819 m. gegužės 24 d.....	36
3. Peršlapusios kojos: Sidmutas, 1820 m. sausio 23 d.....	46
4. „Aš būsiu gera“: Kensingtono rūmai, 1830 m. kovo 11 d.....	58
5. Trys dingusios savaitės: Ramsgeitas, 1835 m. spalio	73
6. Albertas: Kensingtono rūmai, 1836 m. gegužės 18 d.	87
7. Sosto paveldėjimas: Kensingtono rūmai, 1837 m. birželio 20 d.	99
8. Karūnavimas: Bakingamo rūmai, 1838 m. birželio 28 d.....	111
9. Ledi Floros miegamajame: Bakingamo rūmai, 1839 m. birželio 27 d.....	126

Antra dalis

GEROJI ŽMONA

10. Piršlybos: Vindzorų pilis, 1839 m. spalio 10–15 d.	145
11. Jungtinių diena: treji rūmai, 1840 m. vasario 10 d.	160
12. „Ak, mieloji ponia, tai princesė“: Bakingamo rūmai, 1840 m. lapkričio 21 d.	175
13. Kalėdos Vindzore: 1850 m. gruodžio 25 d.	191
14. Maharadža Vaito saloje: 1854 m. rugpjūčio 21–24 d.	211
15. Panelė Nightingale Balmorale: 1856 m. rugsėjo 21 d.	226
16. Naktis su Nellie: 1861 m. rugsėjo 6 d.	243
17. Žydrasis kambarys: Vindzorų pilis, 1861 m. gruodžio 14 d.	263

Trečia dalis

VINDZORO NAŠLĖ

18. „Kanalizacijos nuodai“: Sandringamas, 1871 m. gruodžio 13 d.	279
19. Pietūs su Disraeliu: Hjuendeno dvaras, 1877 m. gruodžio 15 d.	299
20. Johno Browno kojos: 1884 m. kovo 6 d.	312
21. Jaunėlė išteka: Osbornio rūmai, 1885 m. liepos 23 d.	333
22. Munšiomanija: Excelsior Hotel Regina, Prancūzijos Rivjera, 1897 m. balandžio 4 d.	347
23. Apoteozė: Londonas, 1897 m. birželio 22 d.	363
24. Mirties patalė: Osbornas, 1901 m. sausio 22 d.	379
<i>Padėka</i>	391
<i>Pastabos</i>	393

ĮŽANGA

Viena vaikystėje mano sukurta fortepijono kompozicija, pavadinta „Karalienės Viktorijos purpurinis aksomas“, skambėjo lyg niūrus ir gana grėsmingas laidotuvių maršas. Kaip ir daugybė kitų vaikų, užaugau tikėdama, kad dėl kažkokios nežinomos priežasties ši karalienė visą gyvenimą gedėjo. Patys paveikiausi, įsimintiniausi Viktorijos portretai vaizduoja ją kaip nedidukę pagyvenusią damą, išvaizda primenančią bulvę ir nuolat vilkinčią juodais drabužiais.

Pastaraisiais metais populiarioji kultūra daugybę sykių – pavyzdžiui, kino filme „Jaunoji Viktorija“ arba televizijos seriale „Viktorija“ – mėgino sugriauti šį gedulingą įvaizdį. Ir didžiuosiuose, ir mažuosiuose ekranuose buvo rodoma ne tokia ori, ugningesnė, šokti mėgusi jauna princesė. Galiausiai tarytum susiformavo du įvaizdžiai, dvi aiškiai viena su kita nesusijusios Viktorijos. Kaipgi šokanti princesė virto bulve?

Tą istoriją būtų verta papasakoti, bet šioje knygoje aš noriu pristatyti trečią Viktoriją. Ši nedidukė pagyvenusioji dama paniurusi veidu ir tamsiais drabužiais pasirodė esanti nepaprastai vykusioji karalienė, sugalvojusi monarchijai naują vaidmenį. Tais laikais, kai žmonėms buvo itin nesmagu soste regėti moterį, ji rado kaip tapti gerbiama valdove.

Viktorijos laikų žmonės moteris valdžioje trikdė gal net labiau nei, tarkime, Tiudorų laikais, kai valdė Elžbieta I, arba Stiuartų epochoje, kai viešpatavo karalienė Ona. Manau, Viktorija šią kliūtį įveikė pasirinkusi gana sumanų valdymo būdą, kurį galėtume apibūdinti kaip stereotipiškai moterišką. Ji valdė kliaudamasi veikiau instinktais nei logika, labiau emocijomis nei intelektu. Paaiškėjo, jog tai tokiai institucijai kaip monarchija tobulai tiko. Monarchija prarado savo šaltą, kietą *galią*, bet galėjo – poelgiais ir reginiais – išlaikyti savo *įtaką*. Pasirodo, tokio atsitiktinumo, jog ji gimė moterimi, monarchijai kaip tik ir reikėjo.

Bet kiek tai kainavo Viktorijai kaip žmogui? Manau, siaubingai daug. Ji buvo ne tik karalienė, bet ir duktė, žmona bei našlė, ir visais šiais gyvenimo kelionės etapais turėjo griebtis įvairiausių varginančių psichologinių vingrybių, kad atitiktų moteriai keliamus visuomenės reikalavimus. Iš pirmo žvilgsnio jos socialinės pažiūros atrodo itin konservatyvios. Pavyzdžiui, mintis, kad moteris gali balsuoti, jai kėlė pasibjaurėjimą. Bet jei vertinsite jos veiksmus, o ne žodžius, paaiškės, kad ji, tiesą sakant, ardė taisykles, kokia moteris turi būti.

Mane ypač domina Viktorijos našlystės metai. Jos gyvenimo pradžia buvo tokia traumuojanti ir dramatiška, kad praeities biografai visą dėmesį telkdavo į šį etapą, ir knygų apie jaunąją karalienę yra daugybė.¹ Bet pastaruoju metu istorikai ėmė svirti į priešingą pusę, ir aš esu tarp jų, nes tikiu, kad jos asmenybė geriausiai atsiskleidė senatvėje.² Tik sulaukusi brandaus amžiaus ji išties išnirio iš savo vyro dominuojančios asmenybės šešelio ir pasirodė esanti valdinga, ekscentriška ir tikrai gana didinga.

Biografijas rašančių autorių žmonės dažnai klausia, ar jiems *patinka* aprašomas asmuo. Jie klaustumėte apie Viktoriją, atsakyti būtų sudėtinga. Ji galėjo būti pabaisa. Jos vaikai būtų galėję papasakoti, kaip smarkiai motina klydo juos auklėdama. Ji ga-

lėjo būti nenuosekli, diktatoriška ir savanaudė. Bet jos pačios baisus auklėjimas, praskaidrinamas tik retų meilės ir šviesos spindulių, lėmė, jog ji turės akmeninę širdį, nejaučiančią jokio gailesčio sau kaip žmogui.

Tačiau yra ir kuo žavėtis. Ji niekuomet nebuvo tuščiagarbė. Buvo saviškai darbšti ir itin atsidavusi užduočiai, kurią ne pati pasirinko. Jos pareigos kėlė jai neįmanomus reikalavimus, bet tam tikras jos linksmumas, savitumas ir dvasinė energija palenkia į jos pusę. Manau, viską kartu sudėjus, jos gyvenimas buvo sunkus. Sunkus ne materialiai, bet dėl to, kad milžiniškas turtas ir šlovė gali sunkiai slėgti žmogų. Jai reikėjo didžiulio psichologinio gajumo. Tad ar man ji patinka? Atsakymas, iš pradžių neryžtingas, bet galiausiai yra aiškus – taip.

Be to, man labai patiko pasakoti jos istoriją žvelgiant per dvidešimt keturis jos gyvenimo langus. Ši mintis man kilo 2012-aisiais, kai kolegė Alexandra Kim – mudvi kartu dirbome kuratorėmis karalienės Viktorijos gimtuosiuose Kensingtono rūmuose Londone – pateikė Londono muziejui prašymą paskolinti saulės skėtį. Šį juodų nėrinių skėtį Viktorija laikė važiuodama per Londoną 1897 metų birželio 22 dieną, rodydamasi minioms, susirinkusioms švęsti jos deimantinio jubiliejaus. Skėtis buvo Bendruomenių Rūmų „Tėvo“ Charleso Pelhamo Villierso, atstovaujančio Vulverhamptono rinkimų apygardai, dovana. Jubiliejaus metu jam buvo devyniasdešimt penkeri, o į parlamentą jis įžengė, kai Viktorijai tebuvo šešiolika, likus dvejiems metams iki jos karūnavimo 1837-aisiais. Jis buvo vienas iš kelių gyvų žmonių, dar prisimenančių, kaip viskas atrodė prieš prasižėdant ilgai, spalvingai karalienės Viktorijos epochai.

Skėtis buvo tik vienas iš eksponatų parodoje, kuria bandėme atkurti tą vieną konkrečią dieną, kai ji ir jos imperija veikiauusiai buvo pasiekusios zenitą. Asmeninius daiktus, tokius kaip šis

skėtis, išdėstėme kartu su įspūdingesniais eksponatais, pavyzdžiui, didžiuliu vėlyvojo Viktorijos laikotarpio Londono, prabėgšmais jos regėto pro karietos langą, maketu. Mūsų parodoje buvo eksponuojama ir tai, ką tą dieną gatvėse matė milijonai jos valdinių, kaip jie šventė ir išties ką kritikavo. Jos kolonijinė kariuomenė, žygiuojanti Londono gatvėmis, tokia gausi, taip absoliučiai pavaldi, kai kuriuos žiūrovus paskatino suabejoti britų teise naudotis tokiu dideliu prievartos aparatu siekiant tokios plačios imperijos.

Mūsų paroda priverstė susimąstyti ir apie tai, kad Viktorijos viešpatavimas paliko monarchijai nenutrūkstamą paveldą; ją atidarė Jos Didenybė Karalienė ir žiūrėdama mirgančią deimantinio jubiliejaus procesijos filmuotą medžiagą pareiškė: kaip nuostabu, kad jos proprosenelės karietą traukė aštuonetas žirgų – tokiam vadeliavimo menui šiandien prilygti sunku. Be abejo, ji tą perprato pati važinėdama panašiose procesijose. Tai priminė, kad daugelį šiandieninės monarchijos tradicijų ir ritualų „sugalvojo“ Viktorija.

Kita priežastis, kodėl nusprendžiau laikytis principo smulkiai atkurti pavienes dienas, buvo ta, kad Viktorijos – tikrai jos – dėka aš *galėjau* tai padaryti. Ji viską smulkiai rašydavo dienoraštyje, per gyvenimą pabėrė milijonus žodžių; kai kada vakarais parašydavo jų po tris ar keturis tūkstančius. O dabar tie dienoraščiai prienami labiau nei kada nors, nes buvo Bodlio bibliotekos, Karališkojo archyvo ir pasaulinės informacinio turinio bei technologijų bendrovės *ProQuest* nuostabiai suskaitmeninti – nepraleistas nė vienas išlikusių daugiatomių karalienės dienoraščių žodis.

Bet dienoraščiais remtis galime tik iš dalies. Be jų, atrinkau svarbias jos tėvų gyvenimo dienas, dieną, kai gimė ji pati, ir tas dienas, kai į pasaulį atėjo jos vaikai, o ji buvo per daug

užsiėmusi, kad galėtų paimti plunksną. Dar vertėtų nepamiršti, kad net dienoraščiai (o gal ypač dienoraščiai?) gali būti netikri draugai. Visos dienoraščius rašiusios Viktorijos laikų moterys buvo atsargios: atskleistos paslaptys galėjo būti pražūtingos ar užtraukti gėdą. Rašydama ir Viktorija nujautė, kad vieną dieną jos žodžiai bus perskaityti. Karalienė neturi privatumo. Kai Viktorijai sukako šešiolika, motina jai pasakė: „Būsi stebima akyliu nei kas kitas [pasaulyje]. Pati tą kuo puikiausiai žinai.“³

Tad Viktorijos dienoraščiai mums spendžia spąstus, palikdami mandagiai su šypsena aprašytą ataskaitą apie dieną, kurią vyko žūtbutinis ginčas. Arba ankstesni redaktoriai pakišo mums koją praleidę smulkmenas, kurios jų laikais atrodė nesvarbios. Pavyzdžiui, liūdniausiai pagarsėjo jauniausioji Viktorijos duktė Beatrice, kuri perrašydama motinos dienoraščius praleido kai kuriuos vardus ir įvykius, o paskui daugumą originalų sudegino. Vadinasi, turime panagrinėti ir tuos dalykus, apie kuriuos dienoraščiuose mažai kas pasakyta. Kaip nurodo istorikė Paula Bartley, vyriausiasis Viktorijos sūnus Bertie'is sunaikino „visą korespondenciją apie Floros Hastings istoriją, visus laiškus Disraeliui, jei jose buvo aptariama šeima, ir visą Munšio ir motinos korespondenciją.“⁴ Todėl Flora Hastings, Benjaminas Disraelis ir Viktorijos kamerdineris indas Abdulas Karimas, vadintas Munšiu, yra personažai, kurie scenoje rodysis ilgiau.

Vėliau gyvenime Viktorija išleido savo dienoraščių ištraukas, labai įtaigiai paprasta, nepretenzinga proza pavaizduodama savo meilę ir sielvartą. Jos žodžiai buvo svarbūs, bet valdiniai ją pažinojo net geriau iš neabejotino įvaizdžio, iš pradžių įamžinto dailininkų paveiksluose, paskui, šimtmečiui baigiantis, plačiai paplitusiose, iškart atpažįstamose fotografijose. Šioje knygoje mėginama žodžiais sukurti jos fizinį kūną – ne dėl to, kad būtume gašlūs, bet todėl, kad didelė jos valdymo sėkmės dalis labiau pri-

klausė ne nuo poelgių, bet tiesiog nuo *buvimo*. Atvaizdai ir šandien traukia akį, nes kažkuo neigia tradicinę kultūrą. Kodėl ji nesišypso? Kodėl atrodo tokia šalta? Šiandien mus kone šokiruoja taip niūriai atrodanti pasaulio lyderė. Pamirštame, kad prieš du šimtus metų apskritai buvo stebėtina regėti moterį viešai.

Be to, parinkau dienas, kai ji susitiko su tokiais žmonėmis kaip Florence Nightingale ar maharadža Duleepas Singhas, nes jie daug reiškė epochai, pavadintai Viktorijos vardu. Nė vieno kito monarcho viešpatavimas taip neformavo pasaulio, kuriame lig šiol gyvename. Gyvenimo pabaigoje ji valdė daugiau nei ketvirtį pasaulio gyventojų. Mes, britai, tebepriklausome Viktorijos epochai, nes tebeturime konstitucinę monarchiją ir daugelis iš mūsų susidomėję stebi, kas joje gimė, mirė ir susituokė. Mes lig šiol dorojamės su užgrobto ir prarastos imperijos palikimu. Dominės Viktorijos laikų žaidimu futbolu, iš Londono į Birmingemą, kaip ir Viktorijos laikų žmonės, keliaujame traukiniu, o prieš įmesdami laiškus į „VR“ pažymėtas laišku dėžutes, tebeklijuoja me ant jų Viktorijos laikų išradimą – pašto ženklus.⁵ Viktorijos epocha dovanojo mums viešuosius tualetus, požeminį geležinkelį, slaugytojos profesiją, cigaretes, kasmetines atostogas prie jūros. Tebesigardžiuojame to laikmečio skanėstais – ne tik kariu (vienu iš mėgstamiausių Viktorijos patiekalų), bet ir šokoladinu Velykų kiaušiniu, jautienos sultinio koncentratu *Oxo*, žaliųjų citrinų sultimis *Rose's Lime Juice Cordial*, kremu *Bird's Custard*, kakava *Cadbury's Cocoa* ir sirupu *Lyle's Golden Syrup*.⁶

O kaip Albertas? Ankstesnieji istorikai labai dažnai vertino jį palankiai, bet neatsižvelgė į Viktoriją. Manau, iš dalies dėl to, kad jis turėjo tokių savybių, kokių turi patys istorikai, todėl jomis ir žavisi. Jis buvo veikiau tvarkingas, šaltakraujiškas, logiškas mąstytojas nei jausmų žmogus. Žinoma, jo intelektas išpūdingas. Bet jei emocinį intelektą vertinate kaip lyderystės

dėmenį, tuomet suprasite, kad Viktorija daugeliu atvejų jį prano, ir jos viešpatavimo faktai atsiskleis kitaip. Vienoje iš geriausių šios karalienės biografijų Stanley'is Weintraubas daro išvadą, kad apie jos viešpatavimą ilgiausiai atminty išlieka liūdnos „ilgos popietės, kai po Alberto mirties ji pasitraukė į vienumą“.⁷ Vis dėlto ne, mane – ir daugelį kitų dabar, kai labiau pripažįstamas moterų indėlis į istoriją, – domina, kaip ji galiausiai vėl susigrąžino savo ugningąjį būdą. „Kol buvo gyvas Princas Konsortas, – devyniolikto amžiaus septintojo dešimtmečio pradžioje pasakė ji vienam lankytojui, – jis galvojo už mane, dabar aš turiu galvoti pati.“⁸

Viliuosi, kad išvydę ją iš arti, atidžiai patyrinėję, kaip ji valanda po valandos pragyveno dvidešimt keturias savo gyvenimo dienas, galėsite įsivaizduoti patys su ja susipažinę ir susidaryti savo nuomonę apie prieštaras, draskiusias britų istorijoje labiausiai atpažįstamos moters širdį.

GIMIMAS:
Kensingtono rūmai, 1819 m. gegužės 24 d.

Ankstų gegužės 24-osios rytą linojo. Dulksna purškė ant liepų alėjų ir pilkšvo Apskritojo tvenkinio veidrodžio prie ilgo, žemo rytinio Kensingtono rūmų fasado. Gulėdama lovoje Victoire galėjo matyti tvenkinyje atspindinčią aušrą. Ji buvo visiškai išsibudinusi. Nors gimdė trečią kartą, nerimavo lyg pirmą sykį: „man viskas nauja... vienuolika metų neturėjau vaikelio.¹“

Kensingtono rūmai tarytum skendėjo miške, nuo triukšmingo Londono centro juos užstojo žali parkai. Karalių Jurgių laikais šie raizgūs raudonų plytų pastatai buvo dvaro gyvenimo centras. Bet 1819-aisiais jie jau buvo gana nugyventi, skirti antraeiliams, nuo pareigų atsitraukusiems karališkosios šeimos nariams, ir visiškai kaimiški. Pietų pusėje driekėsi daržai. Šiaurėje plytėjo žvyroduobės ir kilo smagi Kamden Hilio kalvelė. Tiesą sakant, beveik kaime pastatyti rūmai iš pradžių buvo skirti astma sergančiam karaliui Vilhelmui III, mat Vestminsteryje paupio smogu kvėpuoti jam buvo sunku.

Victoire lova stovėjo gana neįprastoje vietoje – vyro Edvardo apartamentų antrojo aukšto valgomajame. Kambarys buvo paverstas laikina ligoninės palata.² Sienos išklijuotos žydrais apmušalais, stovėjo didelis sidabruoto stiklo veidrodis, o užpa-

kaliniai laiptai vedė tiesiai į virtuvę apačioje. Šiais laiptais paprastai būdavo atnešamas valgis, bet dabar jie lygiai taip pat pravertė karštam vandeniui nešioti.³

Valgomasis gimdymui buvo parinktas dar ir dėl to, kad greta jo buvo salonas, kuriame galėjo patogiai laukti ir stebėti Slaptoji taryba, kuriai priklausė Velingtono hercogas, vidaus reikalų ministras ir Kenterberio arkivyskupas. Pagal seną tradiciją šie garbūs žmonės susirinkdavo prižiūrėti kiekvieno karališkojo gimdymo. Jų užduotis buvo užtikrinti, kad vaikas gimtų gyvas ir sveikas, ir garantuoti, kad joks kitas kūdikis nebūtų vogčiomis paguldytas į motinos lovą, jei kartais vaikelis gimtų negyvas.

Jų dalyvavimą nulėmė 1688 metais nutikę įvykiai, kai esą į karalienės Marijos Modenietės lovą buvo slapta šildytuve atgabentas kūdikis, turėjęs pakeisti negyvagimį. Tai būta „netikrų naujienų“, bet kilęs skandalas paskatino perversmą, sėkmingai nuo sosto nuvertusį Marijos vyrą, nepopuliarųjį kataliką karalių Jokūbą II. Kruopšti proceso priežiūra turėjo užtikrinti, kad niekada nieko panašaus nepasikartotų.

Kai kovą, vos porą mėnesių anksčiau, jaunesniojo Edvardo brolio Kembridžo hercogo žmona pagimdė kūdikį, Klarenso hercogas įsiveržė į kambarį, kad galėtų „savomis akimis nustatyti jo lytį“, ir tik tada išsiuntė pasiuntinius pranešti, kad Kembridžai kūdikių lenktynėse ką tik išsiveržė į priekį.⁴ Victoire gimdymas buvo stebimas ne mažiau susidomėjus. Kieme už rūmų spietėsi vaikiškščiai, pasirengę bėgti į laikraščių biurus. Nuo Kensingtono rūmų iki pat Haid Parko Kampo rikiavosi sveikintojus atvežusių karietų eilė.⁵ Londonas nekantravo sužinoti, ar vyresniojo Kento kūdikis gims laimingai ir ar nustums mažąjį Kembridžą į šalį.

Valgomajame nuo Victoire nesitraukė jos vyras, virstantis stebėtinais šiuolaikišku tėvu. Visą prabėgusią naktį Edwardas stebėjosi „kantrybe ir nuolankumu“, su kuriuo jo žmona kentė didžiausius skausmus. „Nepalikau jos nuo pradžios iki galo“, – vėliau išdidžiai tvirtins jis.⁶

Šie du neįtikėtini pretendentai įsimylėti gal net patys tuo stebėdamiesi atrado vienas kitame tai, ko abu seniai ieškojo. Apie brutalumą nebuvo nė kalbos. Regėdamas iš pradžių abejojusią Victoire Edwardas buvo sudvejojęs ir pats. „Noriu, kad žinotumėt, mano brangiausioji Princese, – rašė jis, – kad esu tik senas penkiasdešimtmetis kareivis ir po trisdešimt dvejų tarnybos metų ne itin tinkamas užkariauti jaunos ir žavingos, devyniolika metų jaunesnės Princesės širdį.“⁷ Tokiam nusižeminimui, itin nelauktam iš stambaus princo, atsispirti buvo neįmanoma. Be to, jis gaudžiai parodė puikiai save pažįstas: „Norėčiau įstengti jums visa tai iškloti gražiomis eilėmis, bet žinote, kad esu senas kareivis, neturintis šio talento.“⁸ Jo sunkiai parinktos mandagybės skamba ganėtinau nuoširdžiai. Edwardas tvirtino Victoire, jog tie metai, kai jis vedė, „regėjo gimstančią mano laimę, nes padovanojo jus, mano angelą sargą“. Edwardas prisiekė, kad jei Dangus išsaugotų jo žmonai sveikatą ir dovanotų jam vaiką, jis jaustųsi sulaukęs paguodos už visas „nelaimes ir nusivylimus“.⁹

Victoire, žinoma, buvo naivi, tačiau geriausias jos charakterio bruožas buvo pasitikėjimas ir optimizmas. Kaip rašė vienas gerai ją pažinęs asmuo, ji iš prigimties buvo tokia „patikli, kad jokia gera širdis negalėjo jai atsispirti ar jos išduoti“.¹⁰ Šis emocinis pažeidžiamumas privertė atšiaurų vyrą ją pamilti, o ji pati šią savybę perduos dukteriai.

Pirmaisiais nėštumo mėnesiais, kuriuos juodu praleido Vokietijoje, Edwardas džiugiai ėmėsi didelių (ir neįkandamų) pirmojo Victoire vyro pilies – tūkstantmetės Amorbacho aba-

tijos – atnaujinimo darbų. Į Angliją Kentai grįžo tik prieš pat kūdikiui gimstant. Edwardui buvo nelengva pasiskolinti pakankamai pinigų kelionei, tad teko išvykti kiek pavėlavus ir versti galudienę žmoną ištverti pašėlusį lėkimą karieta per žemyną, kad laiku pasiektų Kensingtono rūmus. Vienas iš foreitorių, padėjęs vadelioti, kelionėje žuvo per nelaimingą atsitikimą, ir Edwardui teko jo našlei mokėti pensiją. Be to, jis dar tebemo-kėjo už Julie karietą, porcelianą ir dengė jos pragyvenimo išlaidas.¹¹ Tuo metu Edwardas buvo taip smarkiai įsiskolinęs *Coutts* bankui, kad turėjo visus pinigus „iki paskutinio šilingo“ atiduoti į jų rankas, tad dar giliau įklimpo į skolą.¹²

Tačiau Edwardui ir Victoire buvo verta skolintis ir stengtis įsitvirtinti, kad jų vaikas, galimas būsimasis monarchas, gimtų britų žemėje. Edwardas manė, jog kūdikis būtinai turi gimti „senuose mūsų protėvių rūmuose“.¹³ „Kuo dažniau kartok, kad esi gimusi Anglijoje, – atėjus laikui jaunajai dukterėčiai patars Victoire brolis Leopoldas. – Tuo didžiavosi Jurgis III, ir kadangi nė vienas tavo pusbrolių negimė Anglijoje, tu turi šią teisę.“¹⁴

Kensingtono rūmų valgomajame susirinkusioje medikų komandoje buvo karališkajam gimdymui neregėta naujovė. Tai vokietė akušerė – apkūni, ori, bevaikė Charlotte Heidenreich von Siebold. Kad ir kaip neįprasta moteriai, ji buvo kvalifikuota gydytoja, kurios specializacija apėmė „visas moterų negalias“.¹⁵

Karjerą Charlotte pradėjo asistudama akušerei motinai, ši, per paskaitas slepiama už užuolaidos, kad neblaškytų vyrų studentų, buvo pirmoji vokietė, įgijusi akušerijos daktarės laipsnį. Sekdama motinos pėdomis Charlotte baigė medicinos studijas Getingeno universitete. Sieboldų moteris skatino finansinė priežastis. Kol negalėjo tituluotis gydytojomis, joms buvo sun-

ku priversti aukštuomenės klientus apmokėti sąskaitas.¹⁶ Puikiai kvalifikuota frau Siebold atvyko su šiltomis rekomendacijomis, o Victoire veikusiai galėjo lengviau atsipūsti šalia turėdama daktarę, kalbančią jos gimtąją kalbą.

Dalyvavo ir žymus valų gydytojas Davidas Danielis Davisas. Šis akušerijos vadovėlio autorius savo skaitytojams patarė, kaip naudotis šurpiajai vadinamais instrumentais, kuriuos dabar dėliojo netoliese, jei kartais prireiktų: „bukąjį kablį“, „ilgąsias žirkles“ ir įvairius kitus įrankius „galvutei ištraukti, dar kitus – kūneliui“.¹⁷ Jei frau Siebold nepavyktų priimti kūdikio natūraliai, gali tekti tą padaryti jėga.

Nors šalia stovėjo tokie patyrę specialistai, gimdymui tęsiantis Edwardas vis labiau jaudinosi. Jam jau neberūpėjo valdžios tęstinumas, tik žmonos ir vaiko sveikata. „Negaliu rinktis, kas bus – berniukas ar mergaitė, – rašė jis, – todėl būsiu amžinai dėkingas, kad ir kas mums būtų skirta, jei tik motina liks sveika.“¹⁸

Bet trisdešimt dvejų Victoire dar buvo jauna ir labai stipri. Ji buvo pratusi taip sparčiai bėginėti po rūmus, kad vienam koridoriuje aplenktam džentelmenui „vėjo gūsis kone nuplėšė peruką“.¹⁹ Edwardo maldos buvo išklaustytos. Rytą, po trumpo, sklandaus, šešių valandų trukmės gimdymo, 1819 metų gegužės 24 dieną, lygiai 4 valandą 15 minučių pasaulį išvydo „daili maža princesė, putlutė tarsi kurapka“.²⁰ Tėvo akimis, „gegužio gėlė“, kaip vadino Edwardas, ji atrodė tobula, „tikras tvirtumo ir grožio darnos pavyzdys“.²¹

Įsitikinęs, kad dukrelė saugi, Edwardas pradėjo galvoti, kas jos gali laukti gyvenime. Nors tuo metu ji buvo tik penkta eilėje į sostą, jis turėjo keistą nuojautą apie būsimą jos svarbą. „Rūpinkitės ja, – tarė jis, – nes ji bus Anglijos karalienė.“²²

Sostas, kurio jis palinkėjo dukteriai, tuomet buvo gerokai menkesnis laimikis nei prieš kelis šimtmečius. Dar niekada jo

prestižas nebuvo nukritęs žemiau, o spindesys nublankęs labiau. Iš dalies kaltė teko pačiam Edwardui ir kitiems jo broliams – „prakeiktoms girnapusėms“, neišskiriant nė princo regento. Prieš pasitraukdamas visuomenei iš akių už Vindzoro sienų Jurgis III buvo pelnęs visuotinę pagarbą, o valdiniai kaskart džiūgaudavo jo ligai lyg ir atsitraukus. Bet sūnūs buvo vertinami kitaip. Jurgio III būta keistai netikusio tėvo, tai per griežto, tai per daug abejingo. Sūnūs užaugo tingūs, savanau džiai, nesidomintys skausmingais socialiniais poslinkiais, kuriuos patyrė valdiniai Britanijai tampant pramonine šalimi. Vėliau tais pačiais metais Percy'is Bysshe'as Shelley'is parašė smerkiamą poemą *England in 1819* („Anglija 1819-aisiais“) apie pavojingai nepopuliarią karališkąją šeimą ir jos kraugerius karališkuosius hercogus. „Valdovai, kurie nei mato, nei jaučia, nei žino, – rašė Shelley'is, – lyg siurbėlės, prikibusios prie silps tančios šalies.“

* * *

Dabar atėjo laikas pranešti pasauliui, kad gimė jauniausias šios nelemtos karališkosios šeimos narys. Vėliau Victoire tvirtins, kad gimstant dukteriai dalyvavo dar vienas lig šiol neminėtas asmuo.²³ Tai buvo kapitonas Conroy'us, ilgainiui tapęs seru Johnu. Šis Edwardo kariuomenės laikų adjutantas tarnavo namų ūkio valdytoju. Conroy'us, aštrių skruostikaulių, juodaakis, lygiai tokio paties amžiaus kaip Victoire, šeimos gyvenime buvo labai svarbi figūra. Veikiausiai tai jis ir pranešė Slaptosios tarybos nariams, kad šie galį apžiūrėti kūdikį.

Gal Conroy'us ir išties dalyvavo gimdyje, bet oficialiame sąrašė jo nėra. Taip pat keista, kad gimimo liudijimą pasirašė „D. D. Davisas“, gydytojas valas. Šis irgi nėra kaip nors išgirtas

ar paminėtas dalyvių, tad, atrodo, buvo pakviestas norint apsidrausti, sušvelninti riziką, kilusią pasamdžius moterį gydytoją, bet darbą atliko Charlotte Siebold.

O garbė vis tiek atiteko daktarui Davisui. Visiška naujovė – frau Siebold lytis – veikiausia paskatino vėliau pasklisti daug neteisingų pranešimų, esą jai kilę sunkumų ir Davisas buvęs priverstas sėkmingai įsikišti.²⁴ Tačiau frau Siebold, nepaprastai lengvai susidorojusi su karališkuoju gimdymu, netrukus iškeliaavo atgal į Vokietiją. Po trijų mėnesių Koburge ji priims Victoire brolio Ernesto sūnelį. Šis mažosios Kensingtono mergytės pusbrolis gaus Alberto vardą.

Per kelias kitas dienas atsigavusi Victoire tikriausiai jautėsi išdidi ir patenkinta. Ji ne tik įvykdė karališkosios šeimos reikalavimus susilaukti įpėdinio, bet ir suteikė dabar iš tiesų mylimam vyrui tai, ko trūško jo širdis.

Ji tapo tikra Kensingtono rūmų šeimininke, nors gulėjo apartamentų, kuriuose anksčiau gyveno jos pirmtakė Julie, valgoma-jame. (Gerai žinodama apie ankstesnį Edwardo ryšį, trukusį beveik tris dešimtmečius, Victoire savo vyrui „visomis išgalėmis parodė jį gerbianči“.²⁵) Prieš dešimt metų Jurgis III reikalavo, kad Edwardas iškeldintų vargšėlę Julie iš Kensingtono rūmų, kuriuose ji, anot smerkiančių paskalų, „gyveno užėmusi *aštuoniasdešimt* kambarių“.²⁶

Išvykus be ceremonijų išvartytai Julie, visą dešimtmetį Edwardas Kensingtone nuolat gražino savo apartamentus, bet šis procesas, už kurį mokėjo valstybės iždas, jam ėjosi vis sunkiau. Protui prašviesėjus Jurgis III mėgindavo suvaldyti išlaidaus sūnaus piniginę. Pasak vieno šaltinio, jis įsakė kambarius tik išbaltinti. Tačiau Edwardas neatsispyrė ir griebėsi vis sudė-

tingesnių dekoravimo projektų. Jis tėvo paprasčiausiai neprašydavo ar jam nesakydavo ir savo veiksmus aiškino sakydamas: „*Kadaise buvęs blogas berniukas, bet toks nebebus* ir nelauks, kad jam būtų atsakyta prašant to, kam karalius gali nepritarti.“²⁷

Kažkaip nepasiduodamas ir skolindamasis pinigų Edwardas sukūrė sau ir Victoire, o dabar ir savo dukrelei elegantišką ir anuomet modernų Kensingtono rūmų interjerą. Pirmąsias savaites mažoji praleido džiugiomis regentystės stiliaus spalvomis – raudona, balta, gintaro, pelargonijų, mėtų žalia ir rožinė – dekoruotuose apartamentuose. Tamsiai geltonos ir juodos spalvų svetainė buvo apstatyta baldais, kurių vieną kažkas pavadino „didele lepinančia sofa užraitytais galais“. Apartamentų durų staktos ir atbrailos buvo paauksuotos.²⁸ Tad Edwardas išties buvo gan prieštaringas žmogus: ne tik griežtas pedantas kariškis, bet ir sibaritas.

Per 1819 metus ištikima savo būdai Victoire pati sugebėjo daugiau nei šimtą svarų išleisti mažylės drabužėliams, nors tarp jų veikiausiai buvo ir krikšto apdaras bei patalynė.²⁹ Edwardas tam nė kiek neprieštaravo, nes nebuvo už jį išdidesnio ir labiau lepinančio tėvo. Jam duktė atrodė neabejotinai vyriška, labiau „kišeninis Herkulis nei kišeninė Venera“.³⁰ Priešingai nei reikavo tradicijos, Victoire spyrėsi maitinti krūtimi, nors tai buvo taip neįprasta, jog pranešė net *The Times*.³¹ „Visi tokie apstulbė“, – pripažino ji, – bet „jausčiausi baisyti, matydama savo mažąją brangenybę prie kitos moters krūties.“³² Ji buvo netekusi galvos ir visiems, kurie tik klausėsi, kartojo, kad jos dukrelė yra „*mon Bonheur, mes delices, mon existence*“ (mano laimė, mano džiaugsmas, mano gyvenimas).³³ Visa tai buvo itin neįprasta. Kūdikius nuo karališkųjų motinų paprastai atskirdavo, juos augindavo profesionalės. Žindymas esą kliudytų vėl pastoti, o iš aristokračių moterų buvo tikimasi kuo greičiau sulaukti ne tik

įpėdinio, bet ir „atsarginio“ palikuonio. Šeimynėlė Kensingtono rūmuose elgėsi veikiau kaip glaudi, mylinti, šiuolaikinės grožinės literatūros aprašoma šeima nei karališkuosiuose Europos rūmuose įprastos dėl išskaičiavimo susituokusios poros. Nėgana to, Kentai laikėsi naujausio mokslinio patarimo ir dukrele paskiepijo nuo raupų. Čia galima įtarti frau Siebold įtaką, mat karjeros pradžioje jai buvo suteikta licencija tai daryti.

Net jei duktė buvo tik penktoji sosto įpėdinė, Edwardas galėjo teisėtai girtis, kad kūdikių lenktynėse išsiveržė į priekį. Du iš jo brolių 1819 metais irgi susilaukė vaikų, vienas vos anksčiau, kitas – tik trimis dienomis vėliau. Bet tie karališkieji hercogai buvo už Edwardą jaunesni. Jų sūnūs pagal hierarchiją atsidūrė Edwardo dukteriai už nugaros.

Tačiau vyriausiajam iš brolių, princui regentui, nepatiko apie Edwardą galvoti kaip apie būsimosios karalienės tėvą. Juk šiaip ar taip, manė regentas, jis pats galės antrą kartą vesti ir gal net susilaukti dar vieno vaiko. Todėl nutarė, kad reikia Edwardui parodyti jo vietą.

Edwardas troško, kad jo „mažoji karalienė“ gautų gero elgesio modelio – karalienės Elžbietos I – vardą.³⁴ Bet galutinį sprendimą dėl vardynų turėjo priimti princas regentas. Jis atmetė ne tik Elžbietos, bet ir Georginos bei Šarlotės – mergaitės senelių – vardus. Visi šie vardai atrodė įžūliai karališki tokiam nereikšmingam vaikelui. Pasiruošimas krikštynomis Kensingtono rūmuose jau buvo įpusėjęs, bet niekas nežinojo, kokiam vardui regentas pritars.³⁵ Tą akimirką, kai per ceremoniją buvo jo paklausta, stojo ilga tyla. Visi žinojo, kad galutinai pasirinkti turi regentas.

– Alexandrina, – pareiškė jis. Šiuo vardu bus pagerbtas Rusijos caras, mergaitės krikštatėvis.

Bet buvo tyliai užsiminta, kad reikia ne vieno vardo.

– Tuomet duokite jai dar ir motinos vardą, – irzliai nusi-
leido jis.

Paskui išėjo ir nedalyvavo iškilmingoje vakarienėje, kurią
Edwardas su Victoire tą vakarą iškėlė Kensingtono rūmuose.

Tad mažylei kone neplanuotai buvo suteikta angliška vokiš-
ko motinos vardo forma tikrai nė neįtariant, kad šiuo vardu bus
apibūdinama visa epocha.³⁶

*Nė vieno kito monarcho viešpatavimas taip neformavo pasaulio,
kuriame lig šiol gyvename. Gyvenimo pabaigoje ji valdė
daugiau nei ketvirtį pasaulio gyventojų.*

DR. LUCY WORSLEY (Liusė Vorsli) – britų istorikė, rašytoja, istorinių BBC televizijos laidų vedėja, vyriausia Istorinių karališkųjų rūmų kuratorė, 2018 m. apdovanota Britanijos imperijos ordinu už nuopelnus istorijai ir paveldui, 18 knygų autorė.

„Karalienė Viktorija“ – tai vienos garsiausių visų laikų karalienių portretas. Bandytas suprasti ir parodyti, kas iš tiesų buvo ši moteris. Nedidukė sena dama, išvaizda primenanti bulvę, visada vilkėjusi juodais drabužiais? Ar aistringa jauna princesė, romantiška mergina, mėgusi šokti? Galiausiai mums prieš akis iškyla du įvaizdžiai, dvi visai nesusijusios Viktorijos. Kaip šokanti princesė virto gedinčia senute? O juk buvo ir trečioji Viktorija – nepaprastai sėkmingai valdžiusi karalienė. Epochoje, kurioje žmonėms buvo itin neįprasta soste regėti moterį, ji rado būdą tapti visų gerbiama ir mylima, net garbinama valdove.

Tačiau ji buvo ne tik karalienė, bet ir dukra, žmona, motina ir našlė. Ir kiekvieną kartą iš jos buvo tikimasi, kad atlikdama šiuos savo gyvenimo vaidmenis ji elgsis taip, kaip iš moters reikalavo visuomenė. Ir ji elgėsi nepaprastai konservatyviai. Bet įdėmiau pažvelgę matysime, jog ji buvo reformatorė, pakeitusi ne tik monarchiją, bet ir moters padėtį visuomenėje.

Knygoje karalienės portretas atskleidžiamas 24 svarbiausių jos gyvenimo dienų scenomis; remiamasi ne tik istoriniais šaltiniais, bet ir jos asmeniniais laiškais bei dienoraščiais. Mes regime Viktoriją ir kaip moterį su savo baimėmis, džiaugsmais ir nusivylimais, ir kaip valdovę, kuri visą gyvenimą buvo stebima įdėmiau nei bet kuris kitas žmogus pasaulyje. Ir pati tą puikiai žinojo.

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt